

פרוטוקול מס' 133

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט, מיום ד'
י"ד חמוז תשל"א (7.7.71), בשעה 8.30.

נכחו:

חברי הוועדה:

י. גולדשמידט - היו"ר
מ. ביבי
ז. הרינג
ש. פרידמן
מ. פיזוהר
י. ארידור
א. אנקוריון
ח. צדוק
א. עופר
ד. ארזי
ג. האוזנר
ב. הלוי

מוזמנים:

א. ידין - משנה ליועץ המשפטי לממשלה
ד"ר רקובר - משרד המשפטים
מר חפץ - משרד הדתות

מזכירת הוועדה:

גב' ר. מלחי

רשם:

א. טירי

סדר-היום: חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשכ"ט-1969

חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשכ"ט-1969 (סעיף 2)

אני פותח את הישיבה.

היו"ר י. גולדשמידט:

אנחנו עומדים בסעיף 2. בישיבה הקודמת הושמעו הצעות שונות, כגון, למזג את סעיפים קטנים (ב) ו-(ג) הדנים בסיטואציות שונות של הסכמי נישואין - כאלה שנעשו לפני בנישואין או בשעת עריכתם, או הסכמים שנעשו תוך תקופת הנישואין. היו חברים שטענו, כי אותה זהירות שדורש סעיף קטן (ג), דהיינו הצורך שהסכם הנישואין יהא טעון אישור בית-המשפט או בית הדין, כדי לוודא שהסכם נעשה מתוך רצונם החופשי של שני בני הזוג, מתחייבת גם לגבי סעיף קטן (ב), דהיינו לגבי הסכם שנערך לפני או בשעת הנישואין.

לגבי סעיף קטן (ב) החעורה שאלה נוספת: הוצע שבנוסף לאפשרות אימות ההסכם על-ידי רושם הנישואין, אפשר יהיה לאמת הסכם כזה על-ידי נוטריון, עורך-דין או שני צדדים.

א. עופר:

אני מבין שההנחה היא, כי לפני הנישואין שני הצדדים חופשיים מלחץ איש על רעהו, ולכן מוצעת בחוק פרוצדורה של אימות בלבד, ולא של אישור על-ידי בית-משפט, כמוצע לגבי הסכם שנערך תוך תקופת הנישואין. אולם אני חושש שעלולים להיות מצבי לחץ, בנסיבות מסוימות, גם לפני הנישואין. דווקא לפני הנישואין, כאשר בני הזוג צעירים ומאוהבים איש ברעהו, מתקבל על הדעת שהם עלולים לחתום על דברים בלי לשקול היטב את תוצאת הדבר. לכן נראה לי, שבכל המקרים הסכם נישואין צריך להיות טעון אישור של בית-משפט או בית-דין, אשר יבדוק את סבירותו של ההסכם.

ח. י. צדוק:

לא כתוב בחוק שביח-המשפט יבדוק את סבירותו של ההסכם, אלא עליו להוכיח כי ההסכם נעשה בהסכמה חופשית של בני הזוג ובהבנת תוצאותיו.

א. עופר:

עצם האישור של בית-המשפט יש בו משום מיבחן של סבירות. אחרת לשם מה הוא דרוש?

היו"ר י. גולדשמידט:

הובעה גם המגמה לא להכביד יתר על המידה על עשיית הסכם, מצד אחד, וכן נאמר שרוב בני האדם בעשותם הסכם פורמלי נועצים בעורכי-דין.

ז. הרינג:

בין ההצעות שהועלו בישיבה הקודמת היתה גם הצעה או גישה עקרונית האומרת, שענייני ממון אינם בהכרח חלק של דיני אישות. מכאן עולה השאלה מה הן הקורולטיפיקציות של רושם נישואין לפרש את הדברים הללו.

היו"ר י. גולדשמידט:

אין כאן שאלה של פרשנות; יש כאן אימות של חתימות ותו לא.

א. ידין:

הוא רק צריך לזהות את הצדדים.

ז. הרינג:

היתה גם הצעה שהאישור או האימות ייעשה בידי נוטריון. זה יותר מובן. אבל מה לו לרושם נישואין ולהסכם בענייני ממון?

היו"ר י. גולדשמידט:

משום שזהו הסכם בו כתוב: משנתחתך - יהיה כך וכך.

ז. הרינג:

אני רק מעלה את השאלה.

מה המסקנה?

ח.י. צדוק:

שהאימות צריך להיות בידי נוטריון.

ז. הרינג:

מ. אביזורה:

אני בהחלט שולל את ההבחנה בין הסכם לפני או בשעת עריכת הנישואין להסכם שנעשה תוך תקופת הנישואין. לדעתי בכל מקרה הסכם נישואין צריך להיות טעון אישור בית-המשפט. האמת היא שלפני הנישואין או בעת עריכת הנישואין זה הזמן הפחות מתאים לעשות הסדרים כספיים ודווקא משום שזה לא מעשי כי בשעת הסכם יילכו לבית-המשפט, זה יעמיד את הסכם הממון על מקומו הנכון. אינני מקבל את ההנחה, שרק לאחר הנישואין יש מישהו ששולט בבית ולכן הוא יכול להכתיב תנאים לצד השני. דווקא לפני הנישואין, לאור המצב האמוציונלי של בני הזוג, הצדדים פחות ערים למשמעויות הכלכליות, ואם מדובר בדרך-כלל בצעירים שטרם בשלו, גם זו סיבה נוספת לאו דווקא להקל על הפרוצדורה.

אני מציע למזג את סעיפים קמנים (ב)

ו-(ג), באופן שאישור בית-המשפט יחול על כל המקרים, כולל אפשרות אישור בידי בית-דין, בייחוד לאור העובדה שעניני גירושין כרוכים בדרך-כלל בצעירות כלכליות. אני מוכן להתפשר גם על נוטריון, אבל אני נגד הבחנה בין הסכם לפני הנישואין לבין הסכם לאחר הנישואין.

ז.א.א. אחת מחיל גם את הבדיקה המהותית על הנוטריון, ולא רק אישור חתימות.

הינן י. גולדשמידט:

אני חושב שלא צריכה להיות הבחנה לגבי תנאי אישור ההסכם בין לפני ואחרי הנישואין.

מ. ביבין:

ההבחנה היחידה יכולה להיות לגבי הסכם שנערך בשעת הנישואין. זה האחרון צריך להיות טעון אישור רושם הנישואין בלבד, מפני שבשעת הנישואין אי-אפשר להוסיף עוד גורם. אולם מה שנוגע להסכמים שנעשו לפני או אחרי הנישואין, אני סבור שהם צריכים להיות מאושרים בידי בית-משפט, ואינני מתכוון לאימות בלבד אלא לאישור. יתכנו מקרים של הסכמים לפני הנישואין כאשר צד אחד עדיף על השני, מכל מיני סיבות, ומן הדין שבית-משפט או בית-דין יבדוק הסכמים כאלה וישאל את הצדדים האם הפיצו את משמעות הדבר.

דובר גם על האפשרות של אימות ההסכם על-ידי עורך דין, ואני מציע להוסיף זאת.

א. אנקוריון:

אינני מבדיל בין סעיפים קטנים (ב)

ו-(ג), אך בכיוון הפוך מזה שדובר עליו עכשיו. גם בסעיף קטן (ג) לא נאמר שבית-המשפט יאשר או לא יאשר את ההסכם, אלא נאמר שהוא יאשרו אם ייווכח שנעשה בהסכמה חופשית של הצדדים. אין אפשרות שבית-המשפט ימנע עריכת הסכם בין הצדדים אם יש ביניהם הסכמה. לכן אינני סבור שדרוש כאן אישור. לפי דעתי צריך להיות אימות, אבל האימות צריך להיות בדומה למה שמקובל לגבי צוואה, לאמר, לא רק שהמאמת מזהה את החתימה אלא הוא נוכח לדעת שהיא ניתנת מתוך רצון חופשי (לגבי צוואה נאמר, נדמה לי, בדעה צלולה).

דובר כאן על כך, שיש לברר אם הצדדים

מבינים את תוצאות ההסכם. אם כך הדבר אינני מבין מדוע הצעת החוק לא דאגה לכך, שבהסכמים שייעשו לפי סעיף קטן (ב) יוסבר לצדדים מה הן התוצאות. לכן, אם העיקר הוא בזיהוי חתימות הצדדים, נטייתי היא להקל ככל האפשר.

אינני מבין מדוע מציעים להוציא את

רושם הנישואין כאחד הגורמים המאמתים. הלא זהו מוסד המקובל אצלנו אלפי שנים! לכן, אין אני מציע להוציא אותו אלא להוסיף עליו: נוטריון, שני עדים או עורך-דין. מדוע אני מציע להוסיף גם עורך-דין?

מפני שבהכרת הציבור מקובל עורך-דין כמי שיכול לזהות חתימות. אבל יש גם טעם נוסף: שעה שעורך-דין יזהה את החתימות, הוא לא יתפק באימות בלבד, אלא חזקה עליו שיסביר לצדדים את תוצאות ההסכם.

ח. י. צדוק:

לדעתי קודם-כל יש לבחון את השאלה המהותית: היש יסוד להבחנה בין הסכם שנערך לאחר הנישואין לבין הסכם שנערך לפני או בשעת הנישואין? לאחר שניתן חשובה לשאלה זו נוכל לקבוע מה הרשות המתאימה לכל סיטואציה. אני סבור שכל אותם שיקולים שמחייבים אותנו ליתר הקפדה לגבי הסכמים שנעשו לאחר הנישואין קיימים, בצורה זו או אחרת, גם לגבי הסכמים שנעשו לפני או בשעת הנישואין. כלומר, אין זה הסכם רגיל ששני הצדדים מתכנסים יחד וחותמים עליו, ויש איזו חזקה שמן הסתם הבינו על מה חתמו. המדובר כאן בהסכם מיוחד במינו, ואני רוצה שאלמנטים מסויימים ייבדקו לפני שנעשה הסכם כזה: אפשרות של השפעת צד אחד על השני; שיקול דעה בלתי מספיק; אי-הבנת התוצאות וכו'. כל אלה קיימים בכל הסיטואציות, ולכן הייתי קובע אותם תנאים של הקפדה לגבי כל הסכמי הנישואין.

הה"כ ביבי הציע שנעמיד את ההסכם לפני או אחרי הנישואין במעמד שווה, בעוד שהסכם שנערך בשעת הנישואין יהיה דבר נפרד ועליו לא תחול אותה מידה של הקפדה. אני בטוח שאם כך נקבע, הרי לא יהיו הסכמי נישואין לפני הנישואין, אם כי יכינו אותם לפני הנישואין. משום שיעדינו את הפרוצדורה הפתוחה מחמירה. פירוש הדבר הוא, שאותם אלמנטים שיצננו בסעיף קטן (ג), דהיינו, צריך להווכח כי ההסכם נעשה בהסכמה הדדית ומרצונם החופשי של הצדדים, לא יהיו קיימים לגבי הסכמים שנעשו בשעת הנישואין. משום שהה"כ ביבי מציע שבמקרים אלה האינסטנציה הרשמית תהיה רוסה הנישואין, לאמור כאן יהיה אימות של חתימות בלבד, בו בזמן שלגבי הסכם שנעשה לפני הנישואין גם הוא מציע אותה בדיקה מהותית.

מסקנתי היא, שכל הסכם נישואין צריך להיות טעון בדיקה על-ידי בית-המשפט או בית-הדין, כאמור בסעיף קטן (ג), ואולי הייתי מחזק זאת בתוספת שבית-המשפט או בית-הדין צריך להווכח שלא היה שום לחץ ושלכל צד ברור מה הוא עושה. אמנם יש כאן הכבדה מסויימת, אבל אני חושב שהיא ראויה, מפני שאני חושש שהסכמי נישואין שמחייבים אימות בלבד יכולים להיות או בהשפעת צד אחד על השני, או מתוך מידה מסויימת של קלות-דעת הדדית, הנובעת מהמצב הרגשי של בני הזוג. הצעתי היא איפוא למזג את סעיף קטן (ב) לתוך סעיף קטן (ג).

ג. האוזנר:

אני מבין את החששות של הה"כ צדוק, אך אינני חושב שהופעה בפני בית-המשפט חשנה מעשית. משום שאם הצדדים - מכל הסיבות שנמנו כאן - יאמרו לבית-המשפט: כן, אנחנו מבינים על מה אנו חותמים - אין לבית-המשפט מה לעשות. והשאלה היא האם הכבדה זו אמנם רצויה, והאם אנחנו משיגים משהו חשוב על ידה. אני חושש שלא.

לצורך מניעת אי-ידיעה או הסברה מהות המיסמן מספיק עורך-דין. כפי שמקובל היום לגבי תצהיר או לגבי מסמכים ששולחים לחו"ל ושהם טעונים אישור נוטריון ציבורי. חייבים להסביר לאיש את תוכן המסמך, ולצורך הסברה זו אפשר להסתפק בעורך-דין, בלי להטריח את בית-המשפט שהם בלאו הכי עמוסים ונמצאים במצב של פיגור בלוח העבודה שלהם. אחרת, זוג שירצה להתחתן ולעשות הסכם נישואין יצטרך להמתין עד שיחפנה מקום בלוח בית-המשפט, כדי, למעשה, לקבל ממנו הוחמת גומי, שעה שיכול הדבר להעשות בידי עורך דין או רושם הנישואין. אני מסכים שאין זה הסכם רגיל, אבל יש הרבה הסכמים שאינם רגילים, ולא שלחנו אנשים לבתי-משפט.

הי"ר י. גולדשמידט:

בדרך-כלל אני חומך בנוסח המופיע בהצעת החוק. הה"כ הרינג קעץ שאינו רואה את סמיכות הפרשיות בין הסכם על יחסי ממון לבין ענין הנישואין. אולם

כך וכך. יחסי הממון בין בני זוג שכבר התחתן ממילא אינם ניתנים להפרדה, משום שזה ענין של ניהול בית, אחריות לפעולות שעושה כל אחד מבני הזוג, וכל נסיון להפריד בין יחסי האישות ביניהם לבין יחסי הממון מן הסתם הוא מלאכותי.

אני רק אמרתי שהסכם כזה לא מוכרח להיות חלק אינטגרלי של דיני האישות.

ז. הרינג:

הינ"ר י. גולדשמידט:
אחד החברים חאר בישיבה הקודמת מצב של חור גדול של זוגות הניגשים לרושם הנישואין, ברגע האחרון מוציאים הסכם נישואין, שהרושם צריך לקרוא, וזה מעכב את כל הפרוצדורה. אולם הרי אין הזוגות באים לחופה, אלא לאחר שקודם נרשמו, מלאו טפסים וכו'. לכן, כבר בצעדיהם המכיניים הראשוניים, כאשר באים להרשם, אולי הם צריכים להשאל: האם עשיתם או אתם מתכווננים לעשות הסכם ביניכם, ואם כן - דעו לכם שתקפו תלוי בכך שהוא יאומת. מחור כך נראה לי שיש לקבוע, כי בעת הפרוצדורה הרגילה של הרשמה לנישואין או יישאלו או ימלאו טופס בו ישיבו לשאלה אם הם מתכווננים לעשות הסכם נישואין או לא. אז אפשר לדאוג לכך שהם יעשות את פעולת האימותמיד, או כעבור זמן, או אפילו בשעת הנישואין. על כל פנים, תמיד יש מרווח של כמה שבועות, או חודשים, בין ההרשמה לבין הנישואין.

הנקודה הבאה: מי עושה הסכם? זוג ש"בו ער" לו מאד, הרוצה להתחתן מהר, אני חושב שזוג כזה בדרך-כלל לא יעשה הסכם. הסכם עושים כאשר יש ישוב הדעת, או כאשר המשפחה דואגת להסדר הדברים הללו. אז לא קיימת אותה סיטואציה של החתמה מחור היסת הדעת, והדברים האלה נעשים בדרך כלל עם עורכי דין. אלא מה? ההסכם מעון אימות.

אם כן, מדוע בסעיף קטן (ג) יש פרוצדורה אחרת?

א. עופר:

הינ"ר י. גולדשמידט:
בסעיף קטן (ג) יש סיטואציה אחרת. שם באים לשנות מצב נחון, לעתים משום שהיחסים מתחילים להיות מחוברים. יש ואחד הצדדים מתכוון לפרק את הנישואין, ועל פי רוב במצבים אלה האשה היא הצד החלש יותר, היא המעוניינת להציל את המשפחה, וזה עלול להביאה לכך שתסכים לתת על דברים שאינם לטובתה. היא מוכנה לקרבתות ובלבד להציל את הנישואין. ולא פעם הבעל מנצל את עמדת הכוח שיש לו. לכן, במקרים כאלה יש צורך להכניס לתמונה את האינטסטיןציה של בית-המשפט או בית-הדין.

אני רוצה לחזק את הדברים שאמרתי

האוזנר. בפרק הראשון אנחנו רוצים ליצור תנאים נוחים לעשיית הסכמים. מי שלא עשה הסכם - הפרק השני יחול עליו. אולם הפרק הראשון נכתב כדי ליצור אפשרות סבירה שאנשים יעשו הסכמים התואמים את התנאים המיוחדים שלהם. להפנות אותם מיד לבתי-המשפט, שאינם פתוחים כל יום ובכל שנה לרשום דברים, תהיה בכך משום הכבדה אשר תצמצם ביותר את השימוש בפרק הראשון של החוק. אנחנו צריכים להניח שהסכם אשר ייעשה לפני או בשעת הנישואין ייעשה בישוב הדעת, ללא לחץ ובעזרת עורכי-דין, והדעת נותנת שהוא יהיה סביר.

אני נוטה לקבל את הוספת הנוטריון

כמאמץ, ואינני מקבל זאת לגבי עורך-דין. לפי הצעתי יהיה כתוב בטופס שבני הזוג ממלאים שעה שנרשמים לנישואין, שאם ברצונם לעשות הסכם בעל תוקף, עד לשעת הנישואין, הם יכזיבו לאמת אותו אצל נוטריון או רושם הנישואין, ובשעת הנישואין - אצל רושם הנישואין.

מדוע אינני נוטה להוסיף גם עורך-דין?
מפני שבדרך-כלל הוא אחד, ולעתים קרובות הוא מייצג את אחד הצדדים.
כלומר, הוא נוטה להגן על הצד האחד יותר, שעה שהנוטריון הוא
אובייקטיבי, וגם שכר טרתו יותר נמוך.

א. ידי 7:

היושב-ראש אמר את רוב הדברים שרציתי
להגיד, והסביר בהצלחה את הרקע העובדתי
שהוא שונה לגמרי ממה שתואר על-ידי כמה חברים. בדרך-כלל ישנם כל
הסיכויים שזוגות צעירים, הממהרים להתחתן מתוך אהבה, לא יעשו הסכמים
כאלה. מי כן יעשה? או זוגות בעת נישואין שניים, כאשר יש ילדים
מהנישואין הקודמים, או לפחות יש התחייבויות הנובעות מהנישואין
הקודמים; או במקרים חריגים; או בנישואין בין בני זוג שהנדליגיליים
גבוה; או שיש הבדל גדול בין בני הזוג מבחינת מעמד החברתי או הכלכלי.
כל המקרים האלה הם שוליים. בדרך-כלל מתחתנים אנשים צעירים בני אותו
מעמד וחסרי רכוש.

בכל הסכם כזה יש צורך בדבר אחד - אימות.
מדוע? אין אנו רוצים ליצור מצב שישלפו הסכם כזה כעבור שנים רבות,
אולי אפילו אחרי שאחד מבני הזוג הלך לעולמו, ויחזור ספק שאמנם
התאימות הן חתימות בחיים-לב, וידוע מתי חתמו. היות ולהסכם כזה
יכולות להיות תוצאות מרחיקות לכת, האימות משמש, בכל-זאת, מעין
אסמכתה לכשרותו.

ההבדל בין הסכם כזה שנעשה לפני או אחרי
הנישואין הוא גדול מאד. כי הסיטואציות לגמרי שונות. לפני הנישואין
עוד לא קיים בין בני הזוג שום הסדר. הם עושים הסכם חשוב מאד, למשך
תקופה ארוכה מאד, שיחכן ומקיף את כל יחסי הממון שביניהם, ולכן אנחנו
רוצים שתהיה כאן אינסטנציה מאמתת. האינסטנציה המאמתת צריכה גם
להסביר לצדדים את תוכן ההסכם, ולא אתנגד להוסיף זאת, אם כי אינני
רואה תועלת רבה בכך. מפני שהצדדים באים עם הסכם מוכן, ואינני חושב
שיהיה בכך ממש.

הסיטואציה במקרה השני שונה לגמרי. מדובר
בהסכם שעושים לאחר הנישואין, כאשר קיים כבר הסדר בין בני הזוג - או
לפי הסכם קודם או לפי החוק - וכל הסכם שנעשה בשלב זה קשנה מצב קיים.
לכן יש להסכם משמעות אחרת לגמרי. הסכם שנעשה תוך כדי תקופת הנישואין
בא לשנות דבר מוסכם בין בני הזוג, שעה שהסכם שנעשה לפני הנישואין
בא להסדיר דברים שבכלל לא היו מוסדרים בין בני הזוג קודם לכן.

מתוך כך אני סבור שלפי סעיף קטן (ג)
צריך להיות אישור מטעם בית-משפט או בית-דין. אנחנו דרשנו זאת גם
בהסכמי מזונות במקרים מסוימים, וגם בעסקות מסוימות, ואין טעם
לקבוע כאן אינסטנציות אלטרנטיביות.

בניגוד לזה לא נראה לי שלפי סעיף קטן (ב)
יש לשלוח את האנשים לבתי-המשפט או לבתי-הדין. לפני הנישואין לא נעים
ללכת לבית-משפט. התוצאה חתיה שבכלל לא יעשו הסכמים, מפני שזה ירחיע.

לגבי הסכמים לפני הנישואין לא הייתי מוציא
את רושם הנישואין כאינסטנציית אימות יעילה. אבל צריך להוסיף גם את
הנוטריון הציבורי, ולדידי אפשר להוסיף גם עורך-דין. מפני שמה שנחוק
לפני הנישואין זה אימות, כדי שלא יהיה ספק, כעבור שנים רבות, בכשרותו
של ההסכם. אינני חושש שהעורך-דין יהיה חד-צדדי, מפני שמה שדורש סעיף
קטן (ב) הוא אימות, בלי להתייחס לשאלת הרצון החופשי של הצדדים והבנת
תוצאות ההסכם. ההנחה היא שאנשים העושים כל מיני הסכמים, עושים אותם
בעיניים פקוחות.

לא נראית לי הצעת הה"כ אנקוריון, להוסיף על כל אלה - רושם נישואין, נוסריון ועורך-דין - גם שני עדים. נכון שהדבר הזה מקובל לגבי צוואה, אבל שם הטעמים אחרים: יש וצוואות נעשות בצנעה ובהתבא, שעה שהטיטואציה של הסכם נישואין היא אחרת לגמרי.

ח. י. צדוק:

אני חלוק עם היושב-ראש בנקודה יסודית אחת, וממנה נובעות חלוקי-הדעות. היושב-ראש יוצא מתוך הנחה שהמחוקק רוצה לעודד הסכמי נישואין, שעה שאין אני רואה זאת כמגמה שלנו. אני רוצה שהמחוקק יאפשר זאת, אך לאו דווקא יעודד.

בהמשך הדיון אציע לשקול, האם זה לא יהיה הולם יותר את מיבנה החוק להסדיר את הפרק השני, שהוא קובע את הכלל, ואחר-כך לשים את הפרק בדרך בהסכמים, שהוא קן בחריגים.

אני רוצה להניח, שמתחת ידי המחוקק ייצא הפרק השני - שאני רוצה כי הוא יהיה הראשון - בצורה כזאת שהוא יהיה הולם את המצב, שאנחנו רוצים בו, לגבי הזוגות הנישואים בישראל. אם מדובר, האפשרות של עשיית הסכמי נישואין תהיה למקרים חריגים, ואין כאן מגמה להפוך את החריג לשגרה.

אם נאמר שצריך כאן אימות ולא אישור, אני בהחלט יכול לראות התפתחות לפיה כבר ברבנות יהיה טופס פוכך של הסכם נישואין ובו סעיף אחד בלבד הקובע שהכללים שנקבעו בחוק זה לגבי שיחוף הנכסים בין הזוג לא יחולו. אינני רוצה שבקלות ייעשה דבר כזה, ולכן הייתי רוצה שכל זוג יראה בהסכם כזה מעין צעד בלתי שגרתי שיישקל היטב מראש.

ד. ארזי:

אני שולל את הדעה שיש לכרוך ביחד סעיפים קטנים (ב) ו-(ג). עלינו לעשות המל כדי להקל על הפרוצדורה ולא להכביד עליה.

אשר לשאלת רושם הנישואין, כשם שאני נגד אכסלול זיכיות, לאמור שהמאמת היחיד יהיה רושם הנישואין, אני גם נגד האלימינציה שלו. אם מקובל אצל יהודים רבים לעשות זאת אצל רושם הנישואין, אינני רוצה למנוע זאת מהם. בשעתו הצעתי להוסיף גם נוסריון, ואני מקבל את דעה אלה שהציעו כי המאמת יכול להיות גם עורך-דין. ואוסיף עוד נימוק אחד: יתכן ואין עורך-דין בכל ישוב בארץ, אבל יותר קל למצוא עורך-דין מאשר נוסריון ציבורי. ואם אנחנו רוצים להקל על בני הזוג, עלינו לאפשר את אימות ההסכם על-ידי עורך-דין. מאותה סיבה אני תומך בהצעה שהאימות יכול להיות גם בידי שני עדים.

א. עופר:

לפעמים המחוקק יכול להתכוון לדבר טוב, אך החוצאות עלולות להיות הפוכות. לדוגמה: העקרון של שכר שווה בעד עבודה שווה, שבא להגן על נשים, עלול להביא לכך שנשים לא יתקבלו לעבודה במפעלים מסויימים.

כוונת החוק, בפרק ב', להסדיר את יחסי הממון בין בני הזוג כפי שהמחוקק רואה אותם. יחד עם זאת רוצה המחוקק לאפשר יוצאים מן הכלל על-ידי עריכת הסכמים. אולם אם נקל יותר מדי על הפרוצדורה הזאת עלול הדבר להביא לניצול לפעה. ההנחה שלנו צריכה להיות, שהסכם כזה, שהוא טוטה מהכללים המקובלים בחוק, לא ייעשה בהיסתודעת, אלא יהיה נושא לדיון בין הצדדים, או משפחות הצדדים, אף בעזרת עורכי דין. מן הסתם שהידיינות זאת תארך זמן מסויים. האם דווקא האישור של בית-המשפט יהיה הגורם עמכב?

ג. האוזנר:

יש וכל מה שיצטרכו לכתוב הוא שחוק יחסי ממון בין בני הזוג לא יהול.

א. ענין:

אדרבה. הייתי רוצה שבמקרה כזה השופט ישאל את האשה האם זה נעשה בהסכמתה החנפשית והאם היא מבינה את התוצאה. דווקא מזה אני חושש. כאשר הסכם מנוסח על-ידי עורכי-דין משני הצדדים - אין אני חושש. אבל דווקא הדוגמה שאתה נותן מעוררת חששות.

לפני הנישואין חי הזוג בעולם אחר, עולם של אהבה בוערת, ושני בני הזוג עלולים לחתום על דברים בהיסתה הדעת. נחאר לעצמנו שאחד ההורים מביא כל מיני מסמכים ואומר לבני הזוג שעליהם לחתום לקראת החתונה. לא מן הנמנע שיחתמו בלי לדעת על מה הם חותמים. לכן לא נראה לי שאישור של בית-המשפט יפריע או יעכב, אלא ימנע ניצול לרעה.

ב. הלווי:

בנוסף לעצם האימות, עומדת כאן השאלה האם המאמת צריך לבדוק שההסכם נעשה מרצונם החופשי של בני הזוג ובהבנת תוצאותיו.

לדעתי פרק א' הוא מלאכותי. גוף החוק נמצא בפרק ב'. אלא מה? כאן מוצע נוסח שמזכיר לי את תקופת המנדט. כאשר המחוקק הבריטי לא רצה לכתוב שסעיפים מסויימים של המג'לה בטלים, משום שהמג'לה הייתה חוק קדוש, אף על פי שהיתה קודיפיקציה חילונית, מתוך רגישות פוליטית כתב המחוקק הבריטי: סעיפים אלה ואלה יחדלו להיות בעלי חוקף בפלשתינה-א"י. ז.א. זה היה מחוקק פוליטי. הוא הדין בסעיף 5 בהצעת החוק שלפנינו, הקובע: "כל עוד לא עשו בני הזוג הסכם נישואין, ובמידה שהסכם נישואין עשו אינו קובע אחרת, יראו כמסכימים להסדר איזון משאבים לפי הפרק הבא, ויראו הסדר זה כהסכם הנישואין שנתמלאו בו הוראות סעיף 2". ז.א. המחוקק הולך סחור-סחור, עד כדי כך שאומץ בסייפא של הסעיף "ויראו הסדר זה כהסכם הנישואין שנתמלאו בו הוראות סעיף 2".

א. י"ד:

אנחנו רוצים לסכר את אזן הציבור העברי שיש לעשות הסכמים.

ב. הלווי:

לגבי בני זוג שלא עשו דבר אלא "רק" מתחננים, אנו כוחבים: יראו אותם כאילו הופיעו בפני אותו איש שאנחנו קובעים בחוק ועשו הסכם נישואין, ואפילו הסכם שאומת כאמור בסעיף 2. אימות של מה? של לא כלום. המחוקק אינו מעז לקרוא כאן לילד בשמו ולומר: באין הסכם מיוחד, או מיום החילת חוק זה יהולו הוראות סעיף 6 ואילך.

לפי ההלכה הדתית היהודית יחסי הממון בין בני הזוג קבועים, אבל אפשר להתנות עליהם. כאן בוניו פיקציה - כדי לא לפגוע ברגשות - קובעים שההלכה היא בתוקף, אך אפשר להתנות עליה. מי שרוצה להתנות עליה חייב באימות לפי סעיף 2. אם הוא מתנה אחרי הנישואין, ההתניה טעונה אישור של בית-משפט או בית-דין. מי שאינו עושה כלום, רואים אותו כאילו מתנה על ההלכה ועושה הסכם שכלל לא עשה, כאילו הלך לנוטריון או לרושם הנישואין וקיבל אימות על החימתו - למרות שכלל לא חתם. וכל זה נחוץ מטעמים פוליטיים-קואליציוניים. במקום לקבוע בחוק בלשון ברורה, שיחסי הממון בין בני הזוג הם כפי שנאמר בסעיף 6 ואילך, ולאחר מכן להוסיף את הפרק בדבר האפשרות לעשות הסכמים - עושים את ההיפך. כאן הפיקציה היא הפוכה, ואני חושב שזו צביעות. המיבנה הנכון של החוק הוא, להתחיל בהגדרת יחסי הממון בין בני הזוג, ורק לאחר מכן לקבוע שמי שרוצה לשנות את לסקות מהכלליים שנקבעו בחוק - רשאי לעשות הסכם.

הה"כ האוזנר כבר אמר, שהסכם בין בני הזוג יכול להיות פשוט מאד לכאורה: ייאמר בו רק שהפרק השני של החוק לא יחול. זו אפילו יכולה להיות מעין תוספת בכתובה. לא מן הנמנע שהרבנות הראשית חנהיג טופסמטעודכן של כתובה עם תוספת של מש"ט אחד. פרק זה וזה בחוק יחסי ממון לא יחול על בני הזוג. ומה שנוגע לאימות,

היש אימות יותר פשוט מכחובה? זה מאפשר, על-ידי טופס שגרתו שאף אחד אינו שם לב מה כתוב בו ואינו מבין את משמעותו, להתנות על החוק. כולנו מסכימים לעקרון של חופש בעשיית חוזים, אבל כאן השאלה היא האם את החוזה הזה צריך להסביר קודם לבני הזוג או לא. הבעיה של אימות החתימה היא בעיה אחרת. בדרך-כלל האימות דרוש כדי שאדם לא יתחשש לחתימתו. אבל במקרה הנדון, לדעתי, צריך להסביר על חוצאת החתימה, משום שיכול להיות כאן ויחור על זכויות גדולות, ועל פי רוב הוויחור יהיה לרעת האשה, שהיא, בדרך-כלל, הצד החלש. לכן צריך להסביר לאשה מה היא משמעות החתימה.

ז. הרינג:

לקונצפציה שיש להקדים את הפרק השני, משום שהוא העיקרי, אני רוצה להעיר, שלפרק השני יש משמעות רק במקרה של פקיעת הנישואין, ואין לו כל חוצאה כל עוד הנישואין נמשכים. לכן, שני הפרקים אינם מכסים אותו שטח.

אני בדעה שאין יסוד סביר להבחין בין סעיפים קטנים (ב) ו-(ג). ההגיון הוא דווקא הפוך. ניקח לדוגמה את האפשרות עליה מדבר סעיף קטן (ג). חזקה על הצדדים שתוך כדי הנישואין צברו נסיון מסויים, הם יודעים במה מדובר, ולא נראה לי שדווקא אז תהסכמו שלהם צריך להיות טעון אישור בית-המשפט. לא כן כאשר שני הצדדים הם פחות מנוסים. אז האישור וההבהרה של בית-המשפט נחוצים יותר.

פרופ' ידין אמר שכל הסכמ שנעשה אחרי הנישואין בא לשנות מצב קיים, אני חושב שזה לא בהכרח כן. יתכן והסכמ כזה בא לתת תוקף למצב קיים.

הינ"ר י. גולדשמידט:

אבל איזון המשאבים קיים בחוק החוק, וההסכמ בא להכניס איזה שינוי.

ז. הרינג:

איזון המשאבים קיים עם פקיעת הנישואין. אין לכך כל משמעות חוץ כדי הנישואין. לדעתי, אנחנו צריכים לחזק יותר הסכמ שנעשה לפני או בעת הנישואין. משום שאז הוא נעשה בין שני אנשים בלתי מנוסים.

אשר לחשש שהליך משפטי עלול לעכב את הנישואין, אינני מתאר לעצמי שמדובר כאן בבית-משפט מתוזה. בוודאי שאפשר להסתפק בבית-משפט שלום, וחוזי מזה אפשר לקבוע לענין זה פרוצדורה קלה יותר. הייתי מרחיק לכת ואומר שאפשר להסתפק באישור על-ידי רשם בית-המשפט, אשר כמקובל אצלנו עושה פעולות מאד חשובות.

י. ארידור:

יש לי הצעה לסדר: להתחיל לדון בפרק ב'. אני חושב שאם נמשיך את הדיונים בפרק א' - נסתבר, משום שבשלב זה אין אנו יודעים מה יקבע בפרק ב'. הפרק הראשון הוא טכני, והדברים הטכניים יהיו תלויים בתוכנו של הפרק השני, יתכן ובפרק השני נגיע למסקנה שיש סעיפים בחוק אשר כלל אין אפשרות להתנות עליהם.

שנית, כאן מוצע להבדיל בין הסכמים שנעשו לפני או בשעת הנישואין לבין הסכמים שנעשו חוץ תקופת הנישואין. אולם יש נסיבות של לחץ לפני הנישואין, כפי שיש נסיבות של לחץ אחרי הנישואין. לדוגמה: אשה שנכנסת להריון לפני הנישואין, לכן, לא נראה לי שנוכל להחליט לגבי הצורה לפני שנחליט לגבי המהות.

מה אנחנו עושים בדרך-כלל בחוזים? אנחנו אומרים: יש תוכן סטנדרטי של חוזה, יש סעיפים שמותר להתנות עליהם ויש סעיפים שאי-אפשר להתנות עליהם. זאת איננו עושים מה. בחוקים מסויים קבענו שהוראה גורפת אין לה תוקף. ז.א., אם יש סעיף האומר: חוק זה אינו חל - אין זה תופס, אני חושב שנצטרך לשקול זאת לגבי החוק הנדון. יכול להיות שנחליט כי לגבי נושאים מסויים

אי-אפשר להגיד בחוזה: החוק לא חל עליהם, אלא צריך להגיד מה כן חל. את כל הדברים האלה נוכל לדעת לאחר שנטפל בחלק השני.

המגמה שלנו צריכה להיות כפי שהגדיר אוהה
חה"כ צדוק: שלא יהיו הסכמים כאלה, או לפחות לא לעודד עשיית הסכמים
כאלה, אלא יחול החוק. הצדדים יהיו רשאים להתנות, אך עלינו להשתדל
לכוונם למה שנראה לנו רצוי. בדרך-כלל זה גם המצב היום, ואין הרבה
הסכמים מסוג זה. אם על-ידי ניסוח החוק נזמין עשיית הסכמים כאלה,
אנחנו עלולים להרע את המצב לעומת המצב היום. הדגשת הצד הפרוצדורלי
בפרק הראשון של החוק, וקביעת דרך קלה ומעודדת לעשיית הסכמי נישואין,
יש בה משום הכוונת הציבור לעשות הסכמים כאלה. לדעתי, אם כבר הסכמי
נישואין - הם צריכים להעשות בדרך יותר קשה. לכן אינני בעד פרוצדורה
קלה בענין זה. פרוצדורה קשה יותר מבטיחה כי הצדדים נתנו דעתם על
רצינות הנושא.

ב. הלוי: אני תומך בהצעה לסדר של חה"כ ארידור.

מ. אביזוהר: החוק עבר בקריאה הראשונה והעקרון של פרק
ב' נתקבל. אמנם אפשר לשנות פה ושם, אבל
אינני חושב שאין אנו יודעים על מה אנו מדברים. נכון שסדר הדיון
הטוב היה אחר, אבל מתוך הנחה שתוכנו של פרק ב' פחות או יותר ידוע,
חושבני שיהיה זה ביזבוז של זמן אם לאחר 4 ישיבות לא נסכם שום דבר אלא
נעבור לפרק ב'.

היו"ר י. גולדשמידט: גם אני סבור שלפחות לגבי סעיפים קטנים
(ב) ו-(ג) אפשר לסכם. חוץ מזה אין זה
מונע לבקש רביזיה בשלב מאוחר יותר.

י. ארידור: האמת היא שאינני יודע מה תהיה ההשלכה של
פרק ב' על סעיף 2, ולכן אינני יודע אם
צריך להיות שוויון או הכדל בין סעיפים קטנים (ב) ו-(ג) של סעיף 2.

א. ידין: מבחינת יעילות העבודה לא נראה לי שעושים
עבודה ואחר-כך נוטשים אותה באמצע ועוברים
לדבר אחר. מה גם שהוועדה תמיד יכולה לשנות את סיכומיה בשלב יותר
מאוחר, אם מתברר שלדיונים הבאים יש השלכות על מה שטוב.

א. עופר: אני מקבל את הצעת חה"כ ארידור לסדר.
אולם מציע לעבור לפרק ב' אחרי שנסכם
את דעתנו בסעיף 2.

היו"ר י. גולדשמידט: קודם-כל עלינו להכריע האם יש למזג את
סעיף קטן (ב) לתוך סעיף קטן (ג).

ב. הלוי: כולל הסברת משמעות ההסכם לצדדים.

היו"ר י. גולדשמידט: כן.

ה צ ב ה

הוחלט להחיל את סעיף 2(ג) על סעיף 2(ב).

היו"ר י. גולדשמידט:
המצב עכשיו הוא, שכל הסכם נישואין טעון אישור, ושני בני הזוג חתמו עליו מרצונם החופשי, ושהם מבינים את תוצאותיו ומשמעותו. בסעיף קטן (ג) נאמר שאישור זה יינתן על-ידי בית המשפט או בית הדין הדתי שלו הסמכות בעניני נישואין וגירושין של בני הזוג.

י. ארידור:
אני רוצה למנוע שאישור כזה ייעשה אגב דיון אחר. אני חושב שצריך להיות דיון מיוחד בנושא זה. אני רוצה להעמיד את הצדדים על חשיבות הענין. אינני רוצה שבוויכוח על מזונות, למשל, יאושר הסכם כזה אפילו על-ידי בית משפט או בית-דין.

ז. הרינג:
לדעתי, מה שאומר חה"כ ארידור שייך לחקנוה ולא לעקרונות.

היו"ר י. גולדשמידט:
לגבי אינסטנציות האישור יש שתי הצעות: א) על-ידי בית-משפט או בית-דין; ב) חה"כ האוזנר הציע על-ידי עורך-דין. אני מסכים שהצעת חה"כ ארידור נוגעת לפרוצדורה ולא לעקרונות.

ר. ארזי:
ידוע לנו שהיום סיעה אחת נעדרת מהכנסת לרגל ועידה מפלגתה. אולי מן הרצוי שהיום לא תהיינה הצבעות.

היו"ר י. גולדשמידט:
עם כל הכבוד, נדמה לי שהיום עלינו לסכם בנקודה זו. אחרת נצטרך להקדיש לענין ישיבה נוספת. עלינו להצביע האם להסתפק בשתי אפשרויות האישור, כמוצע בסעיף קטן (ג) - דהיינו בית-משפט ובית-דין - או להוסיף עליהן.

ה צ ב ע ה

הוחלט: להסתפק באינסטנציות האישור כמוצע בסעיף 2(ג).

זכות הסתייגות לחה"כ ארזי
זכות הסתייגות לחה"כ ארידור

י. ארידור:
אני חוזר על הצעתי, שהדיון והאישור לא יהיו אגב דיון בנושא אחר.

ח.י. צדוק:
זה ענין של סדרי עבודה בחי המשפט.

א. ידין:
אני חושב שהצעה זו איננה מוצטקת לגופה, מפני שהיא מעמיד את הצד הפורמלי כאילו הוא החוכן. הדברים לא נעשים יותר רציניים על-ידי כך שכותבים אותם על נייר לחוד ושמים אותם בתיק נפרד, כי אם על-ידי זה שהשופט מסביר לצדדים את מהות הענין.

ב. הלוי:
יש ושני דיונים מתמזגים בבית-המשפט בדרך הטבע, אבל אין מושג כזה של דיון דרך אגב.

י. ארידור:
אם זאת היא דעת הוועדה - אני מוותר על הצבעה על הצעתי.

ח.י. צדוק:
אני מציע לקבוע שהסכם כזה יהיה פטור מפיס בוליים.

היו"ר י. גולדשמידט:
ח"כ אבנרי הגיש הצעות לשלושה סעיפים.
ביניהם סעיף 2(ג). הוא גם מבקש להופיע
בפני הוועדה. אני מציע שנעשה זאת אחרי שנסכם.

ב. הלוי: אני מציע לסכם גם סעיפים קטנים (ד) ו-(ה).

י. ארידור:
אשר לסעיף קטן (ד): יש תקדימים לא מעטים
שהסכמים כאלה אינם משקפים את הזכויות
הנדונות עקב לחץ הגירושין, אפילו כשהם מאושרים על-ידי בית-משפט או
בית-דין. עלינו להשתדל שיהיה דיון ענייני ומלא על כל התנאים של
הסכם הנישואין. על-ידי סעיף קטן (ד) אנחנו עלולים להביא את אחד
הצדדים לסכם דברים תחת לחץ, לפעמים אפילו לחץ של בית-המשפט או
בית-הדין. אני הייתי נגד כל הוראה גורפת בהסכם שבאה לבטל את
זכויות הצדדים לפי חוק יחסי ממון. אנחנו צריכים לומר בפירוש על
מה כל צד מותר. אינני רוצה שיהיה כאן אישור גורף בענין אחר.

ב. הלוי: האם בכל העדות בארץ ובכל המעמדים של בני-
זוג יש לבית הדין הדתי סמכות בענין
נישואין וגירושין? האם סעיפים קטנים (ג) ו-(ד), המדברים על
"בית הדין הדתי שלו הסמכות בעניני נישואין וגירושין" אינם מצמצמים?
אם אינני טועה יש מקרים בהם גם לבית-המשפט המחוזי סמכות בענין זה.

בסעיף קטן (ד) לא נזכר בית-המשפט. זה
מבוסס על ההנחה שלבית הדין הדתי יש סמכות, ואילו לבית-המשפט - לא.
בסעיף קטן (ג) מדובר על בית-משפט בדרך-כלל, ולא בית-משפט שלו סמכות
בעניני נישואין וגירושין, ולכן יש גם פסיק אחרי המלה בית-משפט. אבל
אם יש מקרים בהם גם לבית-משפט יש סמכות בעניני נישואין וגירושין,
אני מציע להוסיף את בית-המשפט (ולא אחרי פסיק, כמו בסעיף קטן (ג)).

עתה אני מהרהר מה לגבי סעיף קטן (ג).
האם יש הבדל בין התפקיד של בית-המשפט לבין התפקיד של בית-הדין החזי?
כי בית-המשפט הוא סתם בית-משפט, ואילו בית-הדין הוא אותו בית-דין
שיש לו סמכות בעניני נישואין וגירושין של בני הזוג. האם חל כאן
מיבחן שונה? אנחנו רוצים שבסעיף קטן (ג) בית-המשפט יהיה משוחרר
מסייג זה, ואילו בית-הדין יהיה מותנה. אני מסכים לכך, ואם הכוונה
ברורה, אפשר להשאיר את הניסוח כך.

ת. י. צדוק: לא ברור לי מה היה המצב המשפטי אילו היינו
מוחקים סעיף קטן (ד).

א. ידין:
אני מציע למחוק סעיפים קטנים (ד) ו-(ה).
אחרי ההחלטה הקודמת סעיף קטן (ד) רק מעורר
שאלות במקום לפטור, ומוטב לא לעורר אותן. כאשר בית-דין, שיש לו
סמכות לפי סעיף קטן (ג), אישר את ההסכם - ההסכם מאושר.

לא כל שכך סעיף קטן (ה). אם הוא יישאר
ליד סעיף קטן (ג) יש כאן רבותה שבמקרה של קטינים אין יכולים לפנות
לשום בית-דין דתי, אלא רק לבית-משפט. אינני יודע אם זה נחוץ ואם
צריך להיות דין מיוחד לגבי קטינים ופסולי דין.

ת. י. צדוק: אני מסכים למחיקת סעיף קטן (ד). אשר
לסעיף קטן (ה), אני חושב שזו סוגיה נפרדת
מסעיף קטן (ג). בסעיף קטן (ג) אנחנו מדברים על אישור שהוא מעין
אימות מתוך הקפדה יתרה. אנחנו אומרים לבית-המשפט: עליך לדאוג
שהצדדים יבינו את משמעות ההסכם ולבדוק שהוא אמנם נעשה מרצונם החופשי.
בסעיף קטן (ה) הענין אחר לגמרי. שם אנחנו מדברים על קטין או על
מי שהוכרז כפסול דין. במקרה זה האישור על-ידי בית-המשפט הוא אחר,
משום שכאן יש לו מעין תפקיד של אבי בעלי הדין. בית-המשפט צריך
לבחון את תכנו וסבירותו של ההסכם. שנית, אבי בעלי הדין בענין זה

אינו בית הדין הדתי שלו הסמכות בעניני נישואין וגירושין, אלא
בית-המשפט. לכן יש להבהיר, אפילו בנקיטת לשון אחרת, שיש הבדל
בין האישור המאמת לפי סעיף קטן (ג) לבין האישור לפי סעיף קטן (ה).

היו"ר י. גולדשמידט:
אני מבין שלא נוכל לסכם היום בסעיפים
קטנים (ד) ו-(ה).

הישיבה ננעלה בשעה 11.00.